

Дернова І.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та фінансів
Черкаського державного бізнес-коледжу

Боровик Т.М.

старший викладач кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
Черкаського державного бізнес-коледжу

Кравченко Л.В.

викладач кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
Черкаського державного бізнес-коледжу

Dernova Iryna

PhD (Economics),
Associate Professor of the Department of Accounting and Finance
Cherkasy State Business College

Borovyk Tetiana

Senior Lecturer of Economics, Entrepreneurship and Marketing Department
Cherkasy State Business College

Kravchenko Liana

Lecturer of Economics, Entrepreneurship and Marketing Department
Cherkasy State Business College

ВВП ЯК ІНДИКАТОР РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

GDP AS AN INDICATOR OF THE RATING ASSESSMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Глобалізація світового господарства, транскордонний рух капіталів роблять національну економіку України відкритою для світової спільноти та іноземних інвесторів. Важливість прийняття рішень про партнерство залежить від оцінки суспільно-політичних та економічних чинників країни. У статті проаналізовано динаміку ключового показника макроекономічної стабільності країни, який досліджується та аналізується суб'єктами міжнародного бізнес-середовища, світовими організаціями, аналітичними відомствами валового внутрішнього продукту. Проведено аналіз ВВП на душу населення на тлі окремих європейських країн та країн Євразії, тобто найближчих сусідів України. Задля аналізу позиціонування України в глобальному просторі проведено дослідження показників ВВП як індикаторів макроекономічної стабільності вітчизняної економіки та визначено позицію України в міжнародних рейтингах згідно з означеним показником.

Ключові слова: валовий внутрішній продукт, номінальний валовий внутрішній продукт, макроекономічна стабільність, індекс глобальної конкурентоспроможності, індикатори конкурентоспроможності.

Глобализация мирового хозяйства, трансграничное движение капиталов делают национальную экономику Украины открытой для мирового сообщества и иностранных инвесторов. Важность принятия решений о партнерстве зависит от оценки общественно-политических и экономических факторов страны. В статье проанализирована динамика ключевого показателя макроэкономической стабильности страны, который исследуется и анализируется субъектами международной бизнес-среды, мировыми организациями, аналитическими ведомствами валового внутреннего продукта. Проведен анализ ВВП на душу населения на фоне отдельных европейских стран и стран Евразии, то есть ближайших соседей Украины. С целью анализа позиционирования Украины в глобальном пространстве проведено исследование показателей ВВП как индикаторов макроэкономической стабильности отечественной экономики и определена позиция Украины в международных рейтингах согласно указанному показателю.

Ключевые слова: валовой внутренний продукт, номинальный валовой внутренний продукт, макроэкономическая стабильность, индекс глобальной конкурентоспособности, индикаторы конкурентоспособности.

Globalization of the world economy and cross-border movement of capital makes the national economy of Ukraine open to the world community and foreign investors in particular. The importance of partnership decisions

depends on the assessment of socio-political and economic factors of the country. One of the indicators of macroeconomic stability of the country, which is studied and analyzed by the international business environment, world organizations, as well as analytical agencies is the gross domestic product, which reflects the state of the economy in the country, affects the national currency and monetary policy, the value of companies etc., and such an indicator as GDP per capita is used for international comparisons and calculation of global competitiveness ratings. Besides, the dynamics of nominal GDP (USD) per capita reflects the financial and economic crisis. In order to analyze the positioning of Ukraine in the global space, a study of GDP is determined as one of the various related indicators of macroeconomic stability of the domestic economy in the context of global ratings and Ukraine's position in international rankings according to the specified indicator. The article presents a comparative analysis of Ukraine and the world in terms of gross domestic product, its impact on the formation of the position in the global space. In addition to this, the article identifies the stage of development of the national economy on these indicators. What was performed is the analysis of the dynamics of nominal gross domestic product as one of the indicators of macroeconomic stability, which is analyzed when making decisions on investment by the World Bank, loans by the International Monetary Fund, and the calculation of the global competitiveness index, according to annual World Economic Forum and more. It is established that the dynamics of nominal GDP (USD) per capita reflects financial and economic crises. It is also confirmed that the GDP per capita indicator not only expresses the level of economic development of the country, but also is used as an indicator of the welfare of the population for the country.

Keywords: gross domestic product, nominal gross domestic product, macroeconomic stability, global competitiveness index, competitiveness indicators.

Постановка проблеми. Україна, маючи привабливий ресурсний потенціал, викликає інтерес з боку потенційних іноземних інвесторів стосовно вкладання інвестицій. Це пов'язано перш за все з наявністю дешевої робочої сили, наближеністю до сировинних ресурсів, сприятливими умовами в оподаткуванні та можливістю швидкого виведення капіталу у разі потреби за межі країни. Оцінювання інвестиційного клімату національної економіки під час прийняття рішень про доцільність налагодження партнерських відносин у перспективі вимагає аналізу достовірної інформації про ситуацію в країні та оцінювання сприятливих умов для ведення бізнесу. Індикатором перспектив розвитку та ключового орієнтира такого дослідження є валовий внутрішній продукт (ВВП). ВВП – це показник системи національних рахунків, що характеризує остаточний результат економічної діяльності резидентів. У глобальному вимірі показник ВВП виступає одним з індикаторів рейтингової оцінки конкурентоспроможності національної економіки світовими інституціями. Більш універсальним вимірником, що використовується для проведення міжнародних співставлень та оцінювання темпів економічного зростання економіки країни, є ВВП на душу населення. Саме ВВП на душу населення слугує індикатором для швидкого контролю за структурними зрушеннями в економіці та є основою класифікації країн за рівнем економічного розвитку. Саме тому в умовах відкритості національної економіки та поглиблення глобалізаційних процесів актуалізуються дослідження динаміки ВВП як одного з пов'язаних індикаторів макроекономічної стабільності національної економіки в контексті глобальних рейтингових вимірів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість наукових досліджень вітчизняних науковців присвячена проблемам світової економіки й торгівлі, зокрема праці Л. Ковальської, В. Андрійчука, А. Філіпенко, В. Геєця. Оцінюванням результатів зовнішньої торгівлі країни займалися М. Мазур, Л. Рождественська, І. Манцуров, А. Задоя. Питання оцінювання динаміки ВВП та його розвитку розкрили у своїх роботах І. Багратіна, Л. Петкова, В. Геєць, А. Гальчинський, М. Одінцов [1], О. Пелех, А. Тома-

шевська, Т. Степанов, Т. Смиковчук [2]. Дослідженням впливу зовнішньої торгівлі України на міжнародні економічні відносини займалися Ю. Козак, Л. Григорова-Беренда, М. Біда, О. Коляда. Міжнародній конкурентоспроможності в умовах глобалізації приділяли увагу І. Севрук, А. Тропиніна [6], Л. Антонюк, О. Шнипко [9], О. Швиданенко, Ю. Уманців, Ю. Полунев, К. Кириченко, Н. Кухарська, А. Єріна, О. Гордуновський, А. Тищенко, Н. Марченко, І. Манцуров [10].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас питання аналізу динаміки ВВП як індикатора макроекономічної стабільності національної економіки, його впливу на формування глобальних рейтингів конкурентоспроможності та позиціонування України у світовій економічній спільноті потребують подальшого вивчення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз показника валового внутрішнього продукту як індикатора конкурентоспроможності національної економіки в глобальному вимірі та його вплив на макроекономічну стабільність країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Показник ВВП слугує найважливішим індикатором соціально-економічного розвитку країни та оцінюється в поточних ринкових цінах. Це дає змогу аналізувати галузеву структуру економіки, встановлювати пропорції між споживанням та нагромадженням тощо, але унеможлиблює проведення оцінювання динаміки обсягів вироблених і використаних товарів та послуг. Задля проведення такого оцінювання необхідно нівелювати фактор цін. Відповідно, розрізняють номінальний ВВП (обсяг виробництва розраховується у фактичних цінах) та реальний (характеризує обсяг виробництва у постійних цінах). Також розрахунок ВВП дає змогу сформувати загальне уявлення про добробут нації, але не може виступати мірилом добробуту. Це пояснюється тим, що існують аспекти добробуту суспільного життя, які визначаються не лише обсягами споживання торів і послуг, наприклад стан довкілля та можливості самореалізації. Для міжнародних співставлень розмір ВВП визначається у доларах США з урахуванням паритету купівельної спроможності валют.

У своїй праці М. Одінцов зазначає, що «розвиток економіки країни оцінюється за допомогою різних критеріїв – макроекономічних показників, що відображають основні економічні проблеми і цілі суспільства. Найбільш важливим з них вважається ВВП – валовий внутрішній продукт. Якраз він є основним макроекономічним показником, який відображає рівень розвитку економіки країни» [1, с. 12].

А. Томашевська, Т. Смиківчук стверджують, що «ВВП є також основою вимірювання структури виробництва, міжнародних порівнянь якості життя, оцінки дефіциту державного бюджету, грошової емісії тощо» [2, с. 90]. Для порівняння показника ВВП у глобальному вимірі економік здійснюється довідкове перерахування в іноземну валюту (найчастіше в долари США). Динаміку номінального ВВП України за період 2007–2019 років у національній та іноземній валюті наведено в табл. 1.

Впродовж 2007–2019 років спостерігається стійка тенденція до зростання показника номінального ВВП, розрахованого в національній валюті. Винятком став 2009 рік (зменшення обсягу номінального ВВП становило 3,7%), який характеризується світовою фінансовою кризою, що не оминула Україну. Аналіз динаміки ВВП, розрахованого в доларах США, свідчить про зменшення обсягу номінального ВВП у доларах США у згаданому 2009 році (-34,9%), 2014 році (-28,1%) та 2015 році (-31,3%). За останні три роки спостерігається позитивна динаміка росту показника. Для порівняння, у 2019 році, за даними Світового банку, ВВП Польщі (населення становить 38 млн. осіб) склав 628,2 млрд. дол. США; Болгарії (населення становить 6,9 млн. осіб) – 70,4 млрд. дол. США, Білорусі (населення становить 9,4 млн. осіб) – 63,1 млрд. дол. США, Казахстану (населення становить 18,2 млн. осіб) – 170,9 млрд. дол. США. Для Люксембургу, що належить до економічно розвинених країн світу, за населення у 613, 9 тис. осіб ВВП становить 70,885 млрд. дол. США [4]. У своїх прогнозах міжнародні аналітики за результата-

ми 2020 року прогнозують падіння світового ВВП на 1,9% та глибоку рецесію, пов'язану зі світовою пандемією коронавірусу, що викликало раптове уповільнення економічної активності. Для України Світовий банк прогнозує у 2020 році падіння ВВП на 3,5%.

Для оцінювання конкурентоспроможності національної економіки застосовується такий індикатор, як дохід на душу населення [6, с. 21]. За даними глобальних рейтингів, до складу яких входить Україна, одним із індикаторів макроекономічної стабільності є показник валового внутрішнього продукту. Зокрема, під час розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності (IGC), що розраховується за методикою Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum), використовується значення ВВП на одну особу [7], оскільки вважається, що саме здатність країни досягати постійних високих темпів зростання ВВП на одну особу визначає конкурентоспроможність національної економіки.

Розрахунок ВВП на душу населення в національній та іноземній (дол. США) валюті наведено в табл. 2.

Аналізуючи дані табл. 2, доходимо висновку, що динаміка номінального ВВП на душу населення в національній валюті впродовж 2007–2019 років має сталу тенденцію до зростання. Винятком є 2009 рік, за результатами якого спостерігається скорочення номінального ВВП, що розрахований у національній валюті на одну особу, на 3,3%. Аналізуючи динаміку номінального ВВП в доларах США на одну особу, спостерігаємо кардинально іншу тенденцію. Так, зменшення рівня показника фіксується у 2009 році (-34,6%), 2014 році (-25,2%), 2015 році (-29,8%) та 2019 році (-4,2%). Варто відзначити, що в динаміці номінального ВВП (дол. США) у розрахунку на одну особу відображаються фінансово-економічна криза 2008–2009 років та криза, спричинена війною на сході України. Визначальним є те, що зменшення на 4,2% вищезгаданого показника спостерігається за результатами 2019 року.

Таблиця 1

Номінальний ВВП України за 2007–2019 роки

Рік	Сума, млн. грн.	Абсолютне значення показника, млн. грн.	Відносне значення показника, %	Сума, млн. дол. США	Абсолютне значення показника, млн. грн.	Відносне значення показника, %
2007	720 731	+176 578	+32,5	142 719	+34 966	+32,5
2008	948 056	+227 325	+31,5	179 992	+37 273	+26,1
2009	913 345	-34 711	-3,7	117 228	+62 765	-34,9
2010	1 082 569	+169 224	+18,5	136 419	+19 192	+16,4
2011	1 316 600	+234 031	+21,6	163 160	+26 740	+19,6
2012	1 408 889	+92 289	+7,0	175 781	+12 622	+7,7
2013	1 454 931	+46 042	+3,3	183 310	+7 529	+4,3
2014	1 566 728	+111 797	+7,7	131 805	-51 505	-28,1
2015	1 979 458	+412 730	+26,3	90 615	-41 190	-31,3
2016	2 383 182	+403 724	+20,4	93 270	+2 655	+2,9
2017	298 220	+599 738	+25,2	112 154	+18 884	+20,2
2018	3 558 706	+575 786	+19,3	130 832	+18 678	+16,7
2019	3 974 564	+415 858	+11,7	153 200	+22 368	+17,1

Джерело: складено за даними джерел [3; 4; 5]

Таблиця 2

Номинальний ВВП України за 2007–2019 роки у розрахунку на одну особу

Рік	Населення тис. осіб	Сума, млн. грн.	Абсолютне значення показника, млн. грн.	Відносне значення показника, %	Сума, млн. дол. США	Абсолютне значення показника, млн. грн.	Відносне значення показника, %
2007	46 501	15 499,1	+3 864,8	+33,2	3 069,1	+765,3	+33,2
2008	46 240	20 502,8	+5 003,6	+32,3	3 892,5	+823,4	+26,8
2009	46 044	19 836,3	-666,4	-3,3	2 546,0	-1346,5	-34,6
2010	45 865	23 603,6	+3 767,3	+19,0	2 974,4	+428,4	+16,8
2011	45 693	28 813,9	+5 210,2	+22,1	3 570,8	+596,4	+20,0
2012	45 577	30 912,5	+2 098,6	+7,3	3 856,8	+286,1	+8,0
2013	45 483	31 988,7	+1 076,2	+3,5	4 030,3	+173,5	+4,5
2014	43 722	35 834,0	+3 845,3	+12,0	3 014,6	-1015,7	-25,2
2015	42 836	46 210,2	+10 376,1	+29,0	2 115,4	-899,2	-29,8
2016	42 668	55 853,5	+9 643,3	+20,9	2 185,9	+70,5	+3,3
2017	42 477	70 224,3	+14 370,8	+25,7	2 640,3	+454,4	+20,8
2018	42 269	84 192,0	+13 967,7	+19,9	3 095,2	+454,9	+17,2
2019	42 019	94 589,8	+10 397,8	+12,4	2 963,5	-131,7	-4,2

Джерело: складено за даними джерел [3; 4; 5]

Розрахунок показника ВВП з використанням курсових співвідношень має недолік, а саме віддзеркалює не лише виробничу потужність країни, але й параметри фінансової системи, які виступають курсоутворюючими факторами. Отже, у рамках міжнародних співставлень величину ВВП виражають у паритетній оцінці.

Проведемо порівняльний аналіз контекстуальних факторів ВВП України та окремих країн, що мають різні рівні розвитку економіки за результатами 2019 року (табл. 3).

Порівняльний аналіз ВВП на душу населення на тлі окремих європейських країн та країн Євразії, тобто найближчих сусідів України, дає можливість відслідкувати тенденцію відставання за всіма показниками. За даними Всесвітнього економічного форуму у 2019 році Україна посіла 85 місце в рейтингу конкурентоспроможності, одним з індикаторів оцінки макроекономічної стабільності якого є показник ВВП на душу населення (2 963,5 дол. США). Поряд у рейтингу розташовані такі країни, як Албанія (81 місце, 5 288,9 дол. США), Аргентина (83 місце, 11 626,9 дол. США), Молдова (86 місце, 3 217,7 дол. США), Алжир (92 місце, 4 237,5 дол. США). Для порівняння, Габон займає 119 позицію в рейтингу, показник його ВВП склав 8 297,4 дол. США на душу населення, Венесуела – 133 місце, маючи 3 373,7 дол. США відповідно.

Здійснюючи розвідки за напрямом конкурентоспроможності України в умовах глобалізації,

О. Шнипко наголошує на тому, що «в умовах загострення глобальної конкуренції, наростання стратегічних викликів суспільству та економіці України зростає також необхідність продовжити дослідження національної конкурентоспроможності, не тільки беручи до уваги чинники та ознаки, але й розглядаючи конкурентоспроможність як процес, що відбувається під впливом цілої сукупності факторів, які постійно розвиваються та змінюються» [9, с. 4].

Українське бізнес-середовище потребує детального аналізу сильних та слабких сторін національної економіки, визначення впливу різних факторів на рівень і динаміку конкурентоспроможності економіки та бізнесу. При цьому доцільно звернути увагу на досвід країн, ВВП на душу населення яких становить більше 20 тис. дол. США. І. Манцуров звертає увагу на те, що такі країни мають такі високорозвинені інституції:

- відкрита ринкова економіка, вільне ціноутворення, низькі митні бар'єри, висококонкурентне ринкове середовище;
- превалювання приватної власності за її одночасного захисту;
- ефективне податкове адміністрування, податкова система, підконтрольна платникам податків через демократичні представницькі інституції;
- ефективні державні організації з низьким рівнем корупції;
- прозорі суспільні та фінансові інститути;

Таблиця 3

Вибрані контекстуальні фактори оцінки ВВП України та груп країн світу

Фактор	Україна	Грузія	Казахстан	Латвія	Польща	Сінгапур
ВВП на душу населення, дол. США	2 963,5	4 400,4	9 237,0	18 032,0	15 430,9	64 041,4
ВВП за паритетом купівельної спроможності, % до світового ВВП	0,29	0,03	0,38	0,04	0,90	0,42
10-річний середньорічний приріст ВВП, %	0,1	4,2	3,9	2,5	3,1	4,6
5-річний середній показник прямих іноземних інвестицій, % до ВВП	2,3	10,7	3,5	2,1	2,6	22,5

Джерело: складено за даними джерела [8, с. 234, 314, 338, 466, 506, 570]

– демократична політична система з високим рівнем політичної конкуренції, надійними механізмами контролю над державою та бюрократією;

– законслухняність громадян, незалежна судова система, якій довіряють громадяни, сильна система органів правопорядку та виконання судових рішень;

– мінімальний розрив між формальними й неформальними нормами соціальної поведінки [10, с. 29].

За проведеними дослідженнями рівня ВВП на душу населення за ринковим валютним курсом бачимо, що Україна перебуває між двома з трьох стадій розвитку та належить до країни перехідного етапу від стадії залежності від факторів до стадії залежності від ефективності з порогом доходу 2 963,5 дол. США на душу населення. Для підвищення макроекономічної стабільності національної економіки доцільно укріплювати бізнес-середовище для вітчизняних підприємств та спрямувати особливу увагу державних органів влади на контроль взаємовідповідності зростання ВВП і реального зростання виробництва, а не зростання цін.

Висновки. Отже, дослідження підтверджують, що показник ВВП на душу населення не тільки виражає рівень розвитку економіки країни, але й використовується як індикатор добробуту населення, який застосовується для порівняння економічного розвитку з іншими країнами. Економіка країни протягом аналізованого періоду характеризується нестабільністю за показником ВВП на душу населення та пов'язаними з ним індикаторами, які визначаються світовими організаціями, під час формування міжнародних рейтингів. Зниження показника пов'язане з нестабільною економіко-політичною ситуацією в країні та відсутністю єдиної стратегії розвитку країни. Подальші розвідки лежать у площині аналізу структури ВВП України за кінцевим використанням та дослідження динаміки співвідношення експорту та імпорту України, їх впливу на формування індексів конкурентоспроможності та визначення місця національної економіки в глобальних економічних рейтингах.

Бібліографічний список:

1. Одінецов М. Фактори зростання валового внутрішнього продукту в умовах трансформаційної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 3. С. 12–13.
2. Томашевська А., Смиковчук Т. Рівень ВВП України: аналіз та динаміка розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 20. Ч. 3. С. 90–94.

3. Валовий внутрішній продукт. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/2019> (дата звернення: 11.05.2020).
4. Офіційний сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org> (дата звернення: 11.05.2020).
5. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org> (дата звернення: 11.05.2020).
6. Севрук І., Тропиніна А. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації. *Бізнес-Інформ*. 2019. № 5. С. 20–28.
7. Всесвітній економічний форум. URL: <https://www.weforum.org/reports> (дата звернення: 09.05.2020).
8. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (дата звернення: 09.03.2020).
9. Шнилко А. Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації: автореф. дис. ... докт. екон. наук. Київ, 2008. 37 с.
10. Манцуров І., Нестеренко В. Формування державної стратегії розвитку підприємництва на основі міжнародних рейтингів конкурентоспроможності. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2010. № 2. С. 27–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2010_2_4 (дата звернення: 30.03.2020).

References:

1. Odintsov M. (2013). Factors of gross domestic product growth in a transformational economy. *Investments: Practice and Experience*, (3), 12–13.
2. Tomashevskaya A., Smikovchuk T. (2018). The level of GDP of Ukraine: analysis and dynamics of development. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy*, (20(3)), 90–94.
3. Gross Domestic Product. from <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/2019> (accessed 11 May 2020).
4. The World Bank. from <http://www.worldbank.org> (дата звернення 11 May 2020).
5. International Monetary Fund. from <http://www.imf.org> (accessed 11 May 2020).
6. Sevruk I., Tropinina A. (2019). Competitiveness of National Economy in the Conditions of Globalization. *Business-Info*, (5(496)), 20–28.
7. World Economic Forum. from <https://www.weforum.org/reports> (accessed 09 May 2020).
8. The Global Competitiveness (2019). Report. Retrieved 09.03.2020, from http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (accessed 09 March 2020).
9. Shnytko A. (2008) Competitiveness of Ukraine in the conditions of globalization. (PhD Thesis). Kyiv: State Institution "Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine".
10. Mantsurov I., Nesterenko V. (2010). Formation of the state strategy of business development on the basis of international competitiveness ratings. *Bulletin of the Kyiv National University of Trade and Economics*, (2), 27–43. from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2010_2_4 (accessed 30 March 2020).